

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ США

Світлана ШАНДРУК

У статті розглядається проблема якості професійної підготовки вчителів у США; аналізуються різні аспекти сучасного забезпечення якості професійної підготовки вчителя; вивчається ефективність управління якістю підготовки вчительських кадрів.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів, забезпечення якості підготовки, управління якістю підготовки.

Постановка проблеми. Розбудова незалежної Української держави пов'язана з формуванням нового суспільства, перетворенням усіх суспільних інститутів. Подальша трансформація суспільних відносин, їх загальна модернізація на шляху до демократизації неможлива без реформування системи освіти. В контекст цих змін органічно вписується динамічний розвиток освіти та якості підготовки вчителів. Ставлення до освіти як до чинника першочергової соціальної значущості диктується самим життям індустріально розвиненого суспільства США. Забезпечення якості професійної підготовки вчителів у цій країні залежить від нерозривного зв'язку взаємодії та співпраці державних, професійних і соціальних суб'єктів педагогічної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Українські науковці приділяють належну увагу проблемам професійної підготовки та діяльності вчителя, зокрема таким її аспектам: сучасна філософія освіти (В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, В. О. Огнев'юк та ін.); неперервна професійна освіта (Т. М. Десятов, Н. Г. Ничкало, П. І. Підласистий, С. О. Сисоева, та ін.); професійна підготовка вчителя (О. А. Дубасенюк, В. В. Радул, В. А. Семиченко, С. О. Сисоева та ін.), зокрема формування його професійної майстерності (О. А. Дубасенюк, С. Т. Золотухіна, О. М. Пехота, В. А. Семиченко та ін.); загально педагогічна підготовка вчителя (О. А. Абдуліна, В. І. Бондар, Н. М. Дем'яненко, О. Г. Мороз та ін.); педагогічна творчість учителя (І. А. Зязюн, В. А. Кан-Калик, М. Д. Нікандров, С. О. Сисоева, Н. М. Тарасевич та ін.); професіоналізм учителя (Н. В. Гузій, І. П. Підласий, В. В. Радул та ін.); використання інформаційних технологій у професійній підготовці вчителя (П. С. Гуревич, А. М. Коломієць, В. В. Олійник та ін.). Ідея професійної педагогічної освіти знайшла своє відображення в навчальних планах закладів системи професійної педагогічної освіти, у професійно-освітніх програмах та навчально-методичних комплексах.

Важливим джерелом для визначення стратегічних напрямів розвитку педагогічної освіти в Україні є вивчення та аналіз досвіду підготовки вчителів за кордоном. Необхідні суттєві зміни в системі професійної підготовки вчителів, адекватні сучасним освітнім пріоритетам і

завданням. Саме тому для українських педагогів становить інтерес досвід інших розвинених країн у напрямі підготовки педагогічних кадрів.

Упродовж останнього десятиріччя українськими науковцями проводилися порівняльно-педагогічні дослідження (Н. В. Абашкіна, Н. М. Бідюк, Т. М. Десятов, В. М. Жуковський, В. П. Кемінь, Т. С. Кошманова, О. Ю. Кузнецова, Н. М. Лавриченко, М. П. Лещенко, О. П. Лещинський, А. П. Максименко, О. В. Матвієнко, О. І. Огієнко, Л. П. Пуховська, А. А. Сбруєва, О. В. Сухомлинська, В. В. Червонецький, Б. І. Шуневич та ін.).

США володіє вагомими педагогічними досягненнями та розвинутою системою професійної підготовки вчителів. Теорія і практика освіти США ґрунтуються на давніх багатонаціональних та історичних традиціях і залежить від державної політики в галузі освіти.

Американськими ученими досліджені окремі напрями й шляхи реформування педагогічної освіти в США (А. Берг, Е. Бойер, Р. Гарднер, Е. Гітлін, І. Гудлед, Л. Дарлінг-Хаммонд, М.І. Дієс, Ю. Ітон, Е. Морган, Р. Орфілд, К. Прайс, Дж. Спіро, Дж. Спрінг, І. Файштрайзер та ін.); вивчені різні аспекти забезпечення якості професійної підготовки вчителів (С. Белл, Л. Дарлінг-Хаммонд, М. І. Дієс, І. М. Кел, А. Б. Колтон, Р. Б. Лав, Г. Спаркс-Лангер, Р. Дж. Спейді, Т. Сергіованні та ін.); проаналізовані технології якості підготовки та перепідготовки вчителів (Л. Дарлінг-Хаммонд, Т. Дж. Кінні, Ч. М. Кларк, Дж. Д. Ньюсам, Р. Старратт, Д. Томпсон, Э.И. Уайз, Р. Ульрих, Ф. Фреллоу та ін.).

Мета статті. Дослідити проблему якості професійної підготовки вчителів в системі післядипломної освіти в США.

Залежно від соціально-економічних і політичних умов, що складаються в США, змінюються і цілі, поставлені перед педагогічною освітою та забезпеченням якості професійної підготовки вчителів. У 50-60-х рр. XX ст. метою державної політики в галузі освіти виступало зміцнення військово-стратегічного потенціалу країни. Основна увага акцентувалася на якості підготовки вчителів середніх шкіл з природничих дисциплін, розвиток матеріально-технічної бази, фундаментальних наукових досліджень в університетах, коледжах тощо. У 70-80-х рр. в умовах економічної конкуренції й розвитку країни була сформульована глобальна мета освіти, – до 2000 року американська освіта повинна зайняти перше місце в світі. [10, С.147–149.]. Ця мета стала загальнодержавним пріоритетом. У програмі Підготовка Вчителя для Демократичної Школи (Preparing Teacher for Democratic Schools) наголошувалося, що ключ до досягнення поставлених цілей – це висока професійна якість та педагогічна майстерність вчителів. Десятиліття 90-х для системи освіти США визначається науковцями як десятиліття якості.[4, С.7 – 40].

З середини XX ст. система підготовки вчителів у США отримала ряд принципових імпульсів у своєму розвитку й удосконаленню. З переходом

до постіндустріального суспільства, заснованого на наукоємних технологіях, стає очевидним, що на новому інформаційному етапі необхідно готувати вчителя нової формації – вчителя-професіонала. Під впливом науково технічного прогресу розширився спектр наукових дисциплін, орієнтованих на вдосконалення виробництва й розвиток пов'язаних з ним галузей знань, які зробили значний внесок в теорію якості професійної підготовки вчителів для середньої школи.

На сучасному етапі наявність у вчителя середньої школи ступеня бакалавра є обов'язковою вимогою для викладання в державних школах, а в окрузі Колумбія обов'язковим є ступінь магістра. [2]. Стає очевидним, що рівну соціальну відповідальність за якість навчання й виховання несуть школи, вищі навчальні заклади педагогічної освіти, інститути підвищення кваліфікації, органи народної освіти тощо.

Визначення цілей освіти є першим стратегічним моментом на шляху забезпечення якості професійної підготовки вчителів, оскільки включає визначення потреб і розробку послуг, покликаних задовольнити ці потреби. Американські дослідники (І. Д. Гудлед, Р. Б. Лав, Л. Дарлінг-Хаммонд, М. Діес та ін.) вказують на високу значущість розробки стандартів якості тому, що децентралізована система управління освітою у минулому мала різнобій у вимогах до якості педагогічної освіти та підвищення кваліфікації вчителів у США.

У 80-ті рр. виникає необхідність контролю якості підготовки педагогічних кадрів на державному рівні. Доповідь «Нація в небезпеці» (Nation at Risk) у 1983 р. спричинила розробку ряду заходів по забезпеченню якості підготовки та перепідготовки американських вчителів, включаючи: перегляд умов для тих, хто вступає до педагогічних ВНЗ; визначення термінів навчання в педагогічних ВНЗ для бакалаврів і магістрів; зміна структури педагогічної освіти по трьох рівнях (вчитель-наставник; вчитель-професіонал; вчитель-початківець); введення інституту інтернатури для вчителів-початківців; забезпечення тісного зв'язку педагогічних ВНЗ зі школами, посилення практичної спрямованості педагогічної освіти; мобілізація ресурсів нації для підготовки молоді з національних меншин та етнічних груп до педагогічної професії тощо.

З метою встановлення відповідності змісту стандартів педагогічної освіти та навчальних стандартів шкіл на рівні держави й штатів, а також контролю якості педагогічної освіти Національна Комісія з Питань Викладання (National Commission on Teaching) (NCT) стала вводити процедуру національного вчительського іспиту (statewide teacher's examination).

Тенденція контролю якості педагогічної освіти в США виявляється у вдосконаленні механізмів ліцензування та сертифікації вчительських кадрів. У 1987 р. був створений Консорціум з оцінювання й підтримки вчителів-початківців (Beginning Teacher Support and Induction Consortium)

та розроблений ряд стандартів для викладання математики й англійської мови (1995 р.), історії й суспільних наук, початкової та спеціальної освіти тощо (2001 р.). У 2004 році в 49 штатах встановлені стандарти, згідно з якими майбутні вчителі повинні відповідати якості початкового вчительського сертифікату.

Таким чином, на сучасному етапі оцінка якості педагогічної освіти є частиною цілісної системи оцінювання США. Американські учені (Д. Штафлебін, Т. Су, Р. Фор, Дж. Спрінг та ін.) визначають оцінку якості професійної підготовки вчителів як соціальну функцію суспільства по підготовці, залученню на роботу й розвитку педагогічних кадрів на користь суспільства.[8,С.39; 1, С. 24].

Провідний експерт в галузі якості освіти Л.Дарлінг-Хаммонд відзначає, що зростає розуміння в потребі масштабної якісної професійної підготовки вчителів країни за такими аспектами як лінгвістична підтримка (білінгвальна освіта й навчання), соціокомунікативна підтримка (залучення до культури домінуючої національності) тощо. [3, С.5 – 26].

Історично юридична відповідальність за освіту покладена на штати. На думку Дж. Спрінга, централізація варіюється від штату до штату і залежить від політичного клімату й управління. [7, С.38 – 40]. Основним джерелом законів про освіту є конституції штатів. Конкретні питання освіти регулюються законами (статутами), приймаються законодавчими органами штатів та містять детальні вимоги відносно підготовки вчителів, прийому їх на роботу, а також формують освітню політику в оцінюванні якості професійної підготовки вчителів. [1, С. 19 – 20].

Майже всі штати керуються вимогами якості професійної підготовки вчителів середньої школи: кандидат на педагогічну посаду у всіх штатах має бути сертифікований відповідно до стандартів, зафіксованих в нормах і законах штатів; вимогою 46 штатів є складання спеціального письмового сертифікованого іспиту; після здобуття вчительського сертифікату штату до зарахування на постійну посаду законодавчо передбачено випробувальний термін від двох до п'яти років, в багатьох штатах зі щорічною й поточною атестацією. [9; 1, С.20 – 21].

Таким чином, в умовах децентралізованого управління системою освіти в США не ставиться завдання єдиної концепції оцінки якості педагогічної освіти. Оцінювання якості підготовки вчителів середньої школи країни регламентується законодавчими й виконавчими органами штатів.

Управління якістю післядипломної підготовки вчителів середніх шкіл здійснюється на федеральному, регіональному та місцевому рівнях. Кожен рівень характеризується сукупністю взаємозв'язків (взаємодії) системи педагогічної освіти та суспільства, сукупністю внутрішньо системних компонентів та стосунків між ними, показниками якості та спеціалізованими ланками для реалізації управлінських функцій, оцінкою

та контролем їх виконання.

На *федеральному* рівні виділяються суб'єкти, які функціонують і здійснюють управлінську діяльність в національному масштабі: Департамент Освіти США, ряд неурядових організацій (агентств), Американська Федерація Вчителів (American Federation of Teachers) (AFT), Американська Асоціація Коледжів Педагогічної Освіти (American Association of Colleges for Teacher Education) (AACTE), Американська Педагогічна Асоціація (The Association of American Educators) (AAE), Рада з Акредитації Педагогічної Освіти (National Council for Accreditation of Teacher Education) (NCATE), Національний Комітет Професійних Педагогічних Стандартів (National Board for Professional Teaching Standards) (NBPTS) тощо.

Згідно з прийнятим у 1994 році Конгресом США закону «Мета 2000: Закон про Американську Освіту» (Goals 2000: Education American Act) в структурі Департаменту Освіти США починають функціонувати ряд нових установ: Управління з Планування, Оцінки й Вдосконалення Освітньої Політики (Office of Planning, Evaluation and Policy Development US Department of Education), Управління менеджменту (Office of Management), Інститут Педагогічних Досліджень (Institute of Education Sciences) тощо.

Департамент Освіти США як федеральний орган освіти здійснює виконання завдань із забезпечення якості підготовки вчительських кадрів на національному рівні: виконання статистичних заходів, вимір і оцінку якості педагогічної освіти, організацію й проведення досліджень в галузі педагогіки, розподіл федеральних фондів для програм науково-дослідної діяльності університетів і коледжів тощо.

Професійні освітні організації з управління та моніторингу якості професійної підготовки вчителів середньої школи Фі Дельта Каппа (Phi Delta Kappa Professional Education Association) (PDK), Асоціація Розвитку Освітніх Програм (Program Development Education Association) (PDEA); Асоціація Сучасних Мов (Modern Language Association) (MLA) тощо, регулярно проводять дослідження, на підставі яких визначається рівень якості професійної підготовки вчителів та його відповідність вимогам сучасної школи. Результати досліджень дозволяють корегувати й складати програми підготовки вчителів та підвищення їх кваліфікації. Дані програми використовують адміністративні органи штатів, університети, коледжі та факультети педагогічної освіти.

Забезпечення якості професійної підготовки вчителів середньої школи на *регіональному* рівні здійснюється департаментами освіти штатів, шкільними округами, регіональними інститутами акредитації, сертифікації та ліцензування тощо.

Департаменти освіти штатів розробляють рекомендації з об'єму й змісту освіти у ВНЗ, стандарти педагогічної освіти, видають ліцензії для роботи в шкільних установах, надають консультаційні послуги місцевим

органам освіти, визначають додаткові іспити для тих, хто бажає працювати в школах тощо.

Для виявлення відповідності професійним стандартам вчителів-початківців середньої школи деякі штати використовують спеціальні тести, розроблені Службою Тестування Освіти (Educational Testing Service – ETS) – Praxis Series або Професійна Атестація Вчителів-початківців (Professional Assessment for Beginning Teachers). Ці тести мають триступеневий набір ліцензійних іспитів: перший рівень це комп'ютеризований тест основних академічних навиків читання, письма та математики; другий рівень – письмовий тест з фактичного знання предмету й основ педагогіки; третій рівень – оцінка викладання за допомогою спостережень та співбесіди.

Praxis Series пропонують оцінки кожної стадії кар'єри вчителя-початківця, від вступу на педагогічні факультети до реальної роботи в класі. Praxis I оцінює навик читання, письма й математики необхідні вчителям незалежно від класу й предмету, який викладається. Praxis II оцінює знання предмету, який викладає кандидат. Praxis III оцінює педагогічну майстерність в класі. Тести Praxis Series регулюють доступ в педагогічну професію для вчителів-початківців, контролюються штатом та є обов'язковими для ліцензування.

Забезпечення якості професійної підготовки вчителів на *муніципальному* рівні здійснює місцевий відділ освіти (Board of Education) або департамент освіти міста (City Department of Education). Наприклад, Департамент Освіти міста Нью-Йорк (The New York City Department of Education) (NYCDE) керує найбільшою системою державних шкіл в США (близько 1700 шкіл, з них 369 нових шкіл побудовано після 2002 року). Під керівництвом департаменту працює 75 000 вчителів та навчається 1 100 000 учнів. Щорічний бюджет організації складає 24 мільярди доларів США.[6].

NYCDE, з метою забезпечення якості освіти та професійної підготовки вчителів державних шкіл, регулярно збирає та аналізує дані успішності учнів, які є основним чинником оцінювання професійної діяльності вчителів. Так, місія Офісу Післяшкільної Готовності (Office of Postsecondary Readiness) (OPSR) полягає в тому, щоб упевнитись, що в кожного учня на достатньому рівні сформовані знання, навик та компетенції, щоб закінчити середню школу та успішно розпочати свій післяшкільний шлях відповідно власним інтересам та потребам.

Щоб відповідати високим стандартам та вимогам штату Нью-Йорк, NYCDE пропонує вчителям середніх шкіл програми підвищення кваліфікації, консультації та інформаційну підтримку. Офіс Курікулуму, Стандартів та Академічної Роботи (Office of Curriculum, Standards, and Academic Engagement) підтримує інноваційні ініціативи вчителів, збираючи та розповсюджуючи матеріали досліджень та найкращих практичних методик. OCSAE забезпечує ресурсами, які допомагають

вчителям Нью-Йорка впроваджувати на своїх уроках інноваційні методики та передовий досвід своїх колег зі штату та за його межами.

Підрозділ Шкільної Підтримки та Методики Викладання (Division of School Support + Instruction) (DSSI) займається вчителями-початківцями (new teacher) за програмою наставництва (Mentoring). Вчителі зі стажем викладацької роботи менше двох років співпрацюють зі шкільним ментором на протязі одного року. Ментор допомагає у щоденному плануванні, відвідує заняття та спілкується з учителем-початківцем для рефлексії його викладацької діяльності. Робота з ментором фіксується онлайн в Системі Контролю Ментора (Mentor Tracking System) (MTS). В кінці року MTS документація відсилається Відділом Кадрів (Division of Human Resources) у департамент освіти штату. Оцінка Суперінтенданта Результатів Роботи з Ментором (Superintendent Verification of Mentoring Experience) важливий документ для проходження професійної сертифікації. Кожні 5 років вчитель державної середньої школи повинен пройти курси підвищення кваліфікації обсягом 175 годин. А вчителі-початківці середньої школи на початку навчального року повинні пройти кластерні настановні курси (Cluster Orientation) та настановні курси з особливостей шкільної роботи.

У роботі І.Гудледа «Кращі вчителі для наших національних шкіл» (Better teachers for our nation's schools) стверджується, що якість підготовки вчителів повинна базуватися на наступних основних критеріях: розуміння поняття громадянства; володіння інтелектуальним потенціалом; володіння педагогічними знаннями; розуміння загального призначення шкільного навчання [5, С. 184 – 194].

В теорії й практиці забезпечення якості професійної підготовки вчителів середньої школи на сучасному етапі виступають дослідження, розробка й впровадження інноваційних технологій. Зміна потреб різних прошарків суспільства, соціальної й освітньої інфраструктури, вдосконалення технічних і фінансових можливостей дають імпульс для розвитку й функціонування технологій післядипломної освіти, направлені на якісні зміни системи підготовки кадрів.

Таким чином, виявлений в ході дослідження позитивний досвід забезпечення якості професійної підготовки вчителів середньої школи в США співвідноситься зі специфікою завдань модернізації вітчизняної освіти, розкриває нове джерело нововведень, направлене на ефективність управління й підвищення якості післядипломної педагогічної освіти в Україні.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алферов, Ю. С. Оценка и аттестация кадров образования за рубежом / Ю.С. Алферов, И.М. Курдюмова, Л. И. Писарева. – М., 1997. – с.126.
2. Колледжи и университеты в Соединенных штатах. Электронный журнал США «Общество и ценности». Электронный ресурс: www.usinfostate.gov/journals.htm.
3. Darling-Hammond, L. Performance-based Assessment and Educational Equality // Harvard Educational Review. – 1994. – Vol. 62 (1). – P.5–26.
4. Fraser, J.W. Preparing teacher for democratic schools: The Holmes and Carnegie reports

five years later a critical reflection./ J.W. Fraser // Teachers college record. – 1992. – Vol.94(1). – p.7 – 40.

5. Goodlad, YJ. Better teachers for our nation"s schools I Y.j. Goodlad // Phi Delta Kappa. – 1990. – Vol.72(3). – P. 184–194.

6. The New York City Department of Education. Електронний ресурс: <http://schools.nyc.gov/AboutUs/default.htm>.

7. Spring, J. Conflicts of Interests. McGraw-Hill Companies, Inc., 1998. – P.38–40.

8. Stufflebeam, D. Principal Evaluation: New Directions for Improvement / D. Stufflebeam, D. Nevo // Peabody Journal of Education. – 1993. – Vol. 68(2) – P.39.

9. Valente, W.D. Education Law: Public and Private I W.D. Valente. – St.Paul (Mo), 1985. – Vol.2 – P.499.

10. Weekly Compilation of Presidential Documents // Week Ending Friday. –October 6. – 1989. - Vol. 25(40). – P.147–149.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шандрук Світлана Іванівна – доцент, кандидат педагогічних наук, докторант кафедри педагогіки КДПУ ім. Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна педагогіка, педагогічна компаративістика.